

ПОВТОРЕННЯ — ДРУГИЙ РІК: АРХІТЕКТУРА І СКУЛЬПТУРА

1. Що таке культура, хто творить культуру, і яке її значення для народу?

Культура — це сума надбань народу, створених продовж довгого часу, що передаються з покоління до покоління. Культуру творять великі спільноти людей, передусім народи.

Культура має велике значення для народу: вона з'єднує її членів у міцну спільноту, впливає на збереження її індивідуальності й відмінностей, підносить її дух.

2. Яка різниця між культурою і цивілізацією, матеріальною культурою та духовою культурою? Які ділянки входять до матеріальної культури і які ділянки входять до духової культури?

Культура (або духова культура) охоплює надбання, що люди створили для збагачення духового життя. А цивілізація (або матеріальна культура) — це те, що люди створили для заспокоєння фізичних потреб чи поліпшення умов життя (для вигоди).

До ділянок матеріальної культури входять: будівництво, одяг, харчування, транспорт, комунікація, знаряддя праці, технологія, економічні (господарські) заняття, медицина, розваги і спорт і т. д.

До ділянок духової культури входять: мова, література, мистецтво (малярство, різьба, архітектура, музика, танок, театр, кіно), релігійне життя, звичаї, наука й філософія, освіта й виховання, суспільні норми і законодавство тощо.

3. Що впливає на розвиток культури народу?

На розвиток культури впливають: природне довкілля, психічні прикмети народу, історичні переживання, заняття людей, релігія, зв'язки з іншими народами.

4. Які складники вплинули на розвиток української культури впродовж історії? Описати, в який спосіб вони вплинули на українську культуру.

Головні джерелами, з яких розвинулася українська культура:

а) трипільська культура (хліборобський стиль життя, символи в народному мистецтві, культ предків, матріархат, демократичність),

- б) давня культура слов'янських племен (вірування, звичаї і побут, мова),
- в) візантійсько-християнська культура (духовність, церковне мистецтво),
- г) культурні течії Західної Європи (мистецькі стилі, політичні та філософські ідеї).

Найбільший вплив на українську культуру мали хліборобство та християнство.

5. Назвати традиційні промисли і ремесла людей на селі.

Найбільш традиційним заняттям українців це хліборобство. Але завжди були люди, які займалися окремими промислами і ремеслами, серед них: ковалі, теслярі, столярі, бондарі, пасічники, олійники, броварі, гончарі, гарбарі та кушніри.

6. Які звичаї та обряди пов'язані з працею?

Найважливішими на селі були день першої оранки та сівби, зажинки (коли дозрівали перші колоски збіжжя) і обжинки (на закінчення жнив). У Карпатах на свято св. Юра справляли проводи (вигін) худоби на полонину.

7. Що таке архітектура? Які є головні цілі архітектора?

Архітектура — це мистецтво будування. Архітектор ставить собі завдання поставити будову, щоб: а) мала гарний вигляд і форму, б) була придатною для вжитку, якому вона призначена, в) могла простояти багато років.

8. Яке значення мали грецькі причорноморські колонії для розвитку української архітектури? Де можна побачити найкращі пам'ятки будови грецьких колоністів?

Грецькі колоністи поставили перші муровані (кам'яні) будівлі на Україні і перші християнські церкви. Вони познайомили українських будівничих із різними елементами класичної грецької архітектури. Найкращі пам'ятки будови грецьких колоністів це руїни Херсонесу (коло Севастополя в Криму).

9. До якої міри українська архітектура є оригінальною?

Українська архітектура розвивалася у близькому зв'язку з розвитком архітектури у світі. Усі головні стилі, які творилися в Європі, поширилися і в Україну. Водночас, упродовж історії, українська архітектура виявляла велику оригінальність. Усі ті стилі зазнали в Україні творчу модифікацію під впливом місцевих традицій та уподобань.

10. Які стилі архітектури були найбільш поширені в Україні? Подати століття, в яких найбільше будувалося за кожним стилем.

Найбільш поширеними в Україні були такі стилі архітектури: візантійський (10–16 ст.), ренесанс (16–17 ст.), бароко, точніше козацьке бароко (17–18 ст.), рококо (18 ст.), класицизм (19 ст.), ампір і еkleктизм (19 ст.), національний український стиль (модерн) (20 ст.), російський псевдокласицизм (20 ст.), пост-модернізм (20–21 ст.).

11. Назвати 10 славних будівель в Україні — визначних пам'яток української архітектури. Подати місто, в якому кожна пам'ятка знаходиться.

1. Собор св. Софії у Києві — збудований у візантійському стилі і перебудований в козацькому бароко;
2. Золоті ворота в Києві — оборонна споруда княжих часів;
3. Церкви Спаса та Бориса і Гліба у Чернігові — візантійський стиль княжих часів;
4. Вежа Корнякта та Успенська церква у Львові — ренесанс;
5. Михайлівський золотoverхий собор у Києві — козацьке бароко;
6. Собор св. Юра у Львові — рококо;
7. Андріївська церква у Києві — рококо;
8. Палац гетьмана Розумовського в Батурині — класицизм;
9. Будинок земства в Полтаві — український національний стиль;
10. Будинок державної промисловості у Харкові — конструктивізм.

12. Який стиль панував у княжій добі в Україні? Описати головні ознаки цього стилю. Які пам'ятки княжої доби можете назвати?

Панівним у княжій добі був візантійський стиль. Основною рисою візантійського стилю архітектури є велика купола / баня, що піднімається над просторою середньою частиною церкви. Знадвору церква має простий вигляд, натомість нутро церкви прикрашене фресками і мозаїками.

Найкращими пам'ятками княжої доби були: собор Святої Софії і Золоті Ворота у Києві та церкви у Чернігові. Такі славні пам'ятки, як Десятинна церква і княжі тереми (палати) були знищені під час татарських нападів.

13. Чому романський і готичний стилі не поширилися в Україні?

Ті стилі не розвинулися широко в Україні, бо вони не зовсім співзвучні з духом східного християнства. В Україні візантійський стиль залишився панівним, бо вважався нерозлучною частиною східно-

християнських традицій. Але в українській архітектурі середньовіччя помітні впливи романського і готичного стилів.

Натомість, архітектура ренесансу й бароко поширилися в Україні більше, бо вони більше подібні до візантійського стилю архітектури — мають центральну куполу, заокруглені форми.

14. Які риси будівництва Ренесансу? Які найцінніші пам'ятки ренесансу в Україні? Де був головний центр ренесансу?

Ренесанс вживав елементи давньої грецької та римської архітектури. Будівлі ренесансу відзначаються спокійністю і балансом частин, мають колони і пілястри, напівкруглі арки на дверях і вікнах, а церкви — великі циліндрові куполи.

Найкращі пам'ятки ренесансу збереглися у Львові. На Ринку Львова стоїть ряд домів, побудованих у ренесансовому стилі, серед них — Чорна Кам'яниця і дім Корнякта. Визначною пам'яткою ренесансу є також ансамбль Успенської церкви, до якого входять: вежа Корнякта, Успенська церква і каплиця Трьох Святителів.

15. На які часи припадають дві золоті доби розвитку української архітектури? Чим було це зумовлене?

Золоті доби розвитку української архітектури мали місце за часів княжих і гетьманських часів. Вони були зумовлені щедрою опікою князів і гетьманів українськими церквами і будівництвом міст, а також буйним розвитком культури та економіки України.

16. Що це було козацьке бароко? Коли цей стиль розвивався? Які гетьмани були головними фундаторами українських церков у тому часі?

Українське або козацьке бароко це оригінальний український варіант барокового стилю, що постав у Західній Європі. У ньому багато оригінальних рис. Українське бароко більш стримане у вжитку орнаментики, як західне бароко, хоч і є доволі пишне в орнаменталі. Також українські церкви зберігають принципи побудови східно-християнської церкви.

Найбільш характерні риси церков, збудованих у стилі козацького бароко: бані у форми грушки, високі вежі під банями із кількома поверхами, кожен із яких накритий дашком, прикрашання стін та рам вікон і дверей орнаментами, наліплені з пілястра.

Головними фундаторами українських церков були у тому часі гетьмани: Хмельницький, Самойлович, Мазепа, Апостол і Розумовський.

Найкращими зразками церков у стилі козацького бароко: Успенський собор Печерської Лаври і Михайлівський Золотоверхий собор у Києві, а також окремі церкви у Чернігові, Полтаві, Харкові, Ніжині, Переяславі-Хмельницькому, Козелці і т. д.

17. Що це Рококо? Які найславніші пам'ятки цього стилю в Україні?

Рококо — це варіант бароко. Рококо ще більш пишне як бароко, ще більш багате в орнаментациї, головню у різьбі. Рококо ширилося в Україні в половині 18 століття.

Найславнішими пам'ятками рококо в Україні: Церква Св. Андрія в Києві, Собор св. Юра у Львові, Почаївська Лавра, дзвіниці собору св. Софії і Печерської Лаври у Києві, ратуша в місті Бучач.

18. Які риси класицизму? Які найславніші пам'ятки цього стилю в Україні?

Класицизм відзначається балансом, симетрією і стриманістю. В ньому дуже багато з старої грецької і римської архітектури: колони, відкритий рундук із колонадою, що підпирають трикутний фронтон, ротонда тощо.

В Україні класицизм розвинувся наприкінці 18 століття. До кращих пам'яток класицизму в Україні належать: палац гетьмана Розумовського в Батурині та палати інших дворян у різних місцевостях, парк «Софіївка» в Умані з спорудами у стилі античної архітектури.

А в 19 столітті споруджено багато будов у стилі ампір, що був видозміною класицизму. Серед них є: ратуші, оперні театри, школи й університети, церкви в південній та східній Україні.

19. Якими способами пробував царський російський уряд здушити розвиток української архітектури?

У 1801 р. російський уряд заборонив будувати церкви в «українському стилі» і наказав будувати за зразками будівель у Росії. Не дозволено відкривати вищі технічні школи в Україні, внаслідок чого українська молодь була примушена вчитися в Росії, звідки приносила в Україну чужі російські впливи.

20. Хто вважається батьком українського національного стилю архітектури? До чого він прагнув у творенні цього стилю? Яка будівля вважається найкращим зразком цього стилю?

Батьком українського національного стилю був Василь Кричевський. Він та інші представники цієї течії в архітектурі ставили ціль створити стиль, який би був виявом духа українського народу. Національний стиль оснований на традиціях українського будівництва, перш за все на сільському дерев'яному будівництві та козацькому бароко.

Найкращим зразком цього стилю вважається будинок Земства у Полтаві, сьогодні Полтавський краєзнавчий музей. У ньому такі елементи українського народного будівництва: дахи з заломами, вежі за стилем дерев'яних дзвіниць із пірамідними дашками, шестикутні двері та віконця, орнаментация фасади й інтер'єру будинку орнаментами з народного мистецтва.

21. Які стадії переходила архітектура під радянською владою?

Архітектура в Україні перейшла три стадії під радянсько-російською владою: а) модерна експериментация (конструктивізм) у 1920-х роках; б) російський псевдо-класицизм з колонами і пілястрами у 1930–50 рр. (у такому стилі збудований будинок Верховної Ради України, будівлі на Хрещатику, головній вулиці Києва); в) будова масових комплексів із залізобетону з грубими стінами.

22. Що таке конструктивізм і які його зразки в Україні можна назвати? Конструктивізм ставив метою зробити будівлю якнайпростішою.

Форми будівель геометричні — гладкі лінії, плоскі дахи, без декоративних прикрас, а будівельний матеріал переважно залізобетон і скло. Конструктивізм був популярний на радянській Україні у 1920-х роках. Найвизначніша будова у цьому стилі — Будинок Державної Промисловості в Харкові.

23. Опишіть дерев'яне церковне будівництво.

Україна має найбільшу кількість і найкращі зразки дерев'яних церков на всю Європу. Вони виявляють велику різноманітність форм, але мають багато спільних рис: вони переважно стоять на найвищому місці села; вони поділені на три частини: 1) вівтар або святиня, заслонена іконостасом, 2) нава і 3) бабинець; вівтар завжди звернений на схід; кожна частина збудована у формі чотирикутного зруба; дзвіниці збудовані у формі давніх оборонних веж. Дахи бань і дзвіниць мають переважно форму піраміди з округлими схилами, або грушки. Дуже багато церков було знищено в часи антирелігійних кампаній советсько-російської влади.

24. Як проявлялася церковна різьба в Україні? Які орнаменти появляються на іконостасі?

Українські церкви рідко мають статуї, бо це не в дусі східного християнства. Зате іконостас, вівтар, амвон-проповідальниця, рами дверей і вікон прикрашені багатою різьбленою орнаментациєю.

Типовими орнаментами на іконостасах це виноградні лози, колоски пшениці, хрестики, соняшники і т. д. Різьба церковних іконостасів досягла висот у добі бароко, коли стало прийнятим прикрашати їх пишним орнаментом і позолочувати.

25. Назвати п'ять визначних українських скульпторів. Подайте характеристику їх творчості і назвати найвизначніші твори.

До числа славних українських різьбарів належать: Леонід Позен (пам'ятник І. Котляревському в Полтаві), Михайло Микешин (пам'ятник гетьманові Хмельницькому на Софійській площі у Києві), Петро Війтович (скульптури на оперному театрі у Львові), Сергій Литвиненко (пам'ятник на гробі І. Франка у Львові із зображенням каменяра), Іван Кавалерідзе (пам'ятники Ольги, Ярослава Мудрого й Сквороди у Києві, Шевченка в Полтаві і Сумах), Григорій Крук (скульптури українських селян), Михайло Черешньовський (пам'ятники Лесі Українки у Клівленді та Торонто), Леонід Молодожанин — «Лео Мол» (пам'ятники Шевченка та інших постатей).

26. Що знаєте про Олександра Архипенка? Чому він займає визначне місце в історії розвитку світового мистецтва?

Архипенко вважається одним із найбільших модерних скульпторів. Багато істориків мистецтва вважає Архипенка батьком модерної скульптури, бо він найбільше змінив характер скульптури.

Архипенко був один із найбільших новаторів у скульптурі і його ідеї використовує багато сучасних скульпторів. Він упровадив нові матеріали до скульптури, комбінування матеріалів (колаж) в утворенні скульптур, механізовану скульптуру (що рухається) тощо.

27. Назвати кількох авторів пам'ятників Шевченка в різних містах світу.

Пам'ятники Шевченкові у Каневі, Києві та Харкові створив Матвій Манізер. Пам'ятники Шевченка у Вашингтоні та Буенос-Айресі (Аргентина) створив Леонід Молодожанин. Автор пам'ятника у Вінніпезі — Андрій Дараган.